

УДК 37.013.42

О. В. Белоліпцева

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ
ГЕНДЕРНОЧУТЛИВОГО ПІДХОДУ**

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, в умовах його складної соціальної трансформації, проблеми активності особистості, спроможної адекватно та мобільно реагувати на глобальні процеси у швидко змінному світі та гендерні відносини як особливий різновид відносин у суспільстві, зачіпають суть громадських змін і потребують глибого переосмислення та виявлення ефективних механізмів їх формування та розвитку.

Необхідність успішного соціального розвитку особистості, її готовність до соціальної мобільності зосереджують увагу на вирішенні проблем забезпечення соціального виховання, розвитку соціальності індивіда, соціальної зрілості та соціальної активності в умовах соціального середовища. Особливого значення набуває ця проблема в студентському віці, період, коли у молодих людей відбувається повне переосмислення життєвої позиції, формування духовних цінностей, розвиток ініціативності та громадянської свідомості, здатність до соціально активної поведінки.

Доцільність включення гендерної складової в систему підготовки соціально активних майбутніх фахівців визначається загальнодержавною орієнтацією на входження України в освітній простір Європи та приєднання до Болонського процесу, основними ідеями якого є підвищення конкурентоспроможності фахівців, розширення мобільності, розвиток активності, покращення якості професійної підготовки, що потребує врахування гендерних аспектів.

Необхідність упровадження гендерного компоненту в національну систему підготовки фахівців задекларована в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), Наказі Міністерства освіти і науки України № 839 «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» (2009 р.). У Національній доповіді «Цілі розвитку тисячоліття Україна – 2010» наголошується на важливості реалізації гендерних підходів в освітніх програмах навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Спрямування студентської молоді бути соціально активними повною мірою відповідатиме Законам України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2002), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (2004 р.); міжнародним програмам розвитку ООН в Україні, зокрема Проект «Соціальна інтеграція та розвиток громадянської відповідальності молоді в Україні» (2008-2011 рр.),

Проект «Соціальна інтеграція молоді через вдосконалення системи надання навичок у пошуку роботи та поширення ідеї волонтерства», Проект «Соціальна інтеграція та розвиток громадянської відповідальності молоді в Україні» (2009-2015 рр.), «Зміцнення національної спроможності для ефективної відповіді на епідемію ВІЛ/СНІД в Україні» (2012–2016 рр.), Проект «Посилення спроможності молоді щодо участі в молодіжній політиці та навчанні у сфері прав людини в Україні» (2012-2013 рр.).

Враховуючи вище зазначене, можемо констатувати, що вимогою часу є підготовка нової генерації молоді, спроможної організувати власну життєдіяльність, впливати на соціальну дійсність, брати на себе відповідальність за своє майбутнє та майбутнє своєї держави, усвідомлювати закономірності гендерного розвитку суспільства, створювати вільне від гендерних упереджень середовище, не допускаючи випадків дискримінації за ознакою статі.

У сучасних дослідженнях всебічно розглядаються питання формування творчої, соціально-активної особистості (Т. Сущенко, Н. Кічук, С. Сисоєва); формування політичної, правової та громадянської активності молоді (О. Бабенко, Н. Галустян, О. Матвієнко, В. Осташова, А. Рогоза та ін.); розвитку соціальної активності студентської молоді (Т. Баландіна, П. Кравчук, Б. Мар'єнко, М. Матвієнко, Ю. Матвієнко, В. Мокляк, П. Плотніков, С. Постанова, І. Степаненко, О. Сусська та ін.); умов формування у студентів вищих навчальних закладів особистісних якостей (І. Аносов, О. Бабенко, З. Бондаренко, С. Жарая, А. Камалетдінова, О. Киричук, О. Кулінченко, О. Стулак та ін.).

Проблеми формування гендерної культури студентів, умови впровадження гендерного підходу у вищих навчальних закладах, доцільності гендерної освіти та виховання підготовки кадрів до реалізації ідеї гендерної рівності, інтеграції гендерного підходу у навчально-виховний процес обґрунтовують такі науковці як Т. Голованова, С. Гришак, Т. Дороніна, І. Іванової, Л. Кобелянська, В. Кравець, О. Кікінежді, О. Любарська, І. Мунтяна, Н. Приходькіної, О. Рассказова, П. Терзі О. Цокур, Л. Міщик та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження гендерночутливого підходу у процес підготовки студентської молоді як умови розвитку їх соціальної активності.

Основною концепцією нашого дослідження є твердження, що розвиток соціально активної студентської молоді може бути успішним за умови впровадження дієвих та ефективних засобів формування відповідальної, свідомої, ініціативно-творчої особистості, здатної до прогресивного перетворення оточуючого середовища та самої себе, в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу. Вітчизняна методологія соціального виховання у вищих навчальних закладах базується на «формувальній» та «навчальній» міфологемах, що не відповідає потребам сучасного суспільства. Відтак постає гостра

потреба виробити такі концептуальні засади, які б могли стати умовами інтеграції зусиль, засобів і можливостей вищих навчальних закладів, різних державних та громадських організацій на всіх рівнях, з метою сприяння активній участі у суспільному житті студентської молоді, імплементації існуючих практик розвитку соціальності молоді у процесі активної громадської діяльності.

Соціокультурне середовище вищих навчальних закладів повинно сприяти здатності студентської молоді діяти свідомо, не тільки пристосовуючись до зовнішнього середовища, але й цілеспрямовано змінюючи його. У процесі навчання у вищому навчальному закладі розвиток соціальної активності студентської молоді здійснюється з урахуванням особливостей змін у соціальній та освітній сферах та специфіки цієї соціально-демографічної групи, її внутрішньої диференціації, місця та ролі у суспільстві. Формування та розвиток соціальної активності студентської молоді здійснюється не лише за рахунок навчального процесу, а й враховуючи виховні можливості ВНЗ. У процесі навчання та виховання у вищому навчальному закладі для студентської молоді необхідно: залучати до волонтерської діяльності з метою формування професійно-особистісних якостей, відповідальної поведінки та мотивів соціально-спрямованої діяльності; забезпечувати участь у соціальних проектах; залучати до студентського самоврядування, результатом чого є активне включення в життя вищого навчального закладу, суспільства, держави.

Осмислення перспектив розвитку соціальної активності студентської молоді приводить до висновку про необхідність забезпечення ефективних соціально-педагогічних впливів в умовах соціокультурного середовища ВНЗ, що дозволить оптимізувати як процеси розвитку соціальності, так і соціальної активності як складової соціальності особистості. Одними із таких складових розвитку соціальної активності студентської молоді є впровадження гендерночутливого підходу у процес навчання та поза аудиторний час.

Аналіз наукових досліджень від початку 2000-х років і по сьогодні, аналітичних звітів українських соціологічних груп вказують на те, що гендерна освіта в Україні перебуває на етапі становлення. Вона включає в себе систематичне навчання, просвіту, розповсюдження та популяризацію гендерних знань та гендерної культури, стимулювання гендерної самоосвіти. Просвітницька діяльність спрямована на формування гендерної чутливості забезпечує захист суспільства від проявів дискримінації за ознакою статі, аналіз інформації, що оточує особистість. Для поширення гендерних ідей та впровадження їх в життя суспільства науковцями було розроблено спецкурси з гендерної проблематики, навчальні посібники та програми. При багатьох вищих навчальних закладах нашої держави створено гендерні освітні центри.

Так, на думку окремих дослідників (М. Варикаша, А. Дегтеренко, Г. Дичковська, М. Колодій, О. Остапчук) найкращими об'єктами

розвитку соціальної активності та формування гендерної грамотності є студентська молодь – одна з найбільш проблемних соціальних груп, яка зазнає динамічних внутрішніх змін, супроводжуваних ускладненням взаємозв'язків і відносин у соціальній структурі українського суспільства.

Вчений С. Савченко, узагальнивши точки зору різних авторів, виділяє декілька характеристик обраного для нашого дослідження об'єктів розвитку соціальної активності, найпоширеніші з них [4, с. 79]:

- за статевими, соціальними, віковими показниками студентська молодь є найбільш мобільною групою, при чому кожні п'ять років його склад кардинально змінюється;
- студентство – відносно автономна соціальна група з підвищеною адаптивністю до різноманітних соціально-економічних та політичних змін у суспільстві, інституціональних та ціннісно-нормативних змін;
- зі студентською молоддю у суспільстві традиційно пов'язують конкретні напрямки й темпи соціальних змін, у яких вона бере найактивнішу участь;
- студентство має високий інтелектуальний потенціал і почуття соціального альтруїзму, що робить його своєрідним «соціальним ліфтом» (вираз С. Сорокіна) між різними групами;
- у суспільстві студентська молодь відіграє суперечливу роль, оскільки, з одного боку, виступає суб'єктом нової соціальної діяльності, а з іншого – є чинником суспільної стабільності, маючи своєрідні привілеї на майбутнє.

Зазначене в сукупності, з одного боку, відрізняє молодь від інших вікових соціальних груп суспільства, а з іншого – дає їй змогу об'єктивно посісти своєрідне місце і бути задіяною в усіх сферах життєдіяльності конкретного суспільства [3, с. 75–77].

Науковці стверджують, що однією із сучасних тенденцій у генезисі студентства є його трансформація із невиробничого характеру в амбівалентну соціальну групу, яка бере безпосередню участь у матеріальному і духовному виробництві. Прийняття цієї позиції дозволяє віднести студентську молодь до соціально-дієвої групи суспільства. Водночас соціальна активність і загострене сприйняття суспільних проблем властиві студентам іманентно.

У своєму дослідженні ми звертаємо увагу на думку О. Безпалько [1], що соціальна активність має різну ступінь прояву та залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості у суспільно значущій діяльності та суб'єктивними установками на діяльність; її розвиток відбувається через систему зв'язків людини з навколишнім соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльності і спілкування та враховуємо той факт, що соціальна активність проявляється, як здатність діяти свідомо, не тільки пристосовуючись до зовнішнього середовища, але й цілеспрямовано змінюючи його.

Наголосимо, що у практичному житті соціальна активність

виступає як діяльність в організації та координації активності індивідів, в освоєнні ними зовнішнього середовища. Констатуючи множинність інститутів соціального впливу на особистість студента, необхідно визнати і вплив на нього гендерних освітніх центрів, що є осередками впровадження гендерочутливого підходу, чинником формування соціальної активності студентської молоді.

Зокрема, актуальним постає питання діяльності Центрів гендерної освіти як структури утворені з ініціативи викладачів та студентів, які мають інтерес до гендерної тематики. Ініціатива «знизу» є свідченням активної громадської позиції частини студентсько-викладацького складу вишів.

Дослідниця О. Рассказова зазначає, що гендерний освітній центр – це центр, діяльність якого має спрямовуватися на посилення гендерного аспекту у змісті соціально-гуманітарних дисциплін, активізацію виховних заходів, організацію науково-дослідницької роботи задля свідомого забезпечення засобами освіти рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації всіх форм дискримінації, запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства, протидія торгівлі людьми тощо [2].

У процесі активної взаємодії студентської молоді з Центрами гендерної освіти формується соціальна спрямованість діяльності, інноваційність, адресність, мобілізованість, активна громадянська позиція, що особливо важливо у світлі досягнення сталого розвитку суспільства та розвитку соціальної активності сучасної молоді.

Прикладом такої діяльності є робота Центру гендерної освіти комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Так, під керівництвом педагогів кафедри проводяться звітні студентські науково-практичні конференції та конкурси кращих науково-дослідних робіт з гендерної проблематики. Переможці беруть участь у міських, регіональних та всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт. Кожного року студенти академії беруть участь у Регіональному конкурсі наукових робіт молодих вчених «Гендерна політика очима української молоді», який проводить Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації.

Дієвим є участь студентів академії у проведенні Всесвітньої акції «16 днів проти насильства»; акції у підтримку людей похилого віку «Запобігання ейджизму у нашому суспільстві»; круглому столі «Профілактика насилля серед молоді» та низка тренінгів для студентів «Альтернатива насилля»; «Уроків толерантності» для школярів молодших класів.

Студенти беруть активну участь у низці тренінгів «Школа ефективного волонтера» «Емоційний інтелект», «Асертивна поведінка», «Управління волонтерськими організаціями» («Емоційне вигоряння і способи його подолання» і «Толерантне спілкування»); заняттях «Школи гендерного волонтерства».

Метою проекту «Школа гендерного волонтерства» є підготовка із числа студентів групи тренерів для проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед дітей та підлітків із питань забезпечення рівних прав та можливостей, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми. Результатом такої роботи стало те, що студенти засвоїли основи гендерного виховання сучасної молоді, провели для учнів загальноосвітніх закладів та шкіл-інтернатів м. Харкова інформаційно-просвітні заходи з питань попередження та протидії насиллю в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, забезпечення рівних прав та можливостей, протидії торгівлі людьми.

Яскравим прикладом розвитку соціальної активності студентської молоді в умовах впровадження гендерночутливого підходу стало створення власного форум-театру. За роки існування театру студентами були виконані постанови на теми «Проблема наркотиків серед молоді та шляхи їх вирішення», «Суїцид: шляхи розв'язання проблеми», «Стоп насильству в сім'ї», «Профілактика шкідливих звичок», «Попередження торгівлі людьми та сексуальної експлуатації жінок» тощо, розробляються нові сценарії та постанови. Вистави форум-театру відбуваються під час науково-практичних конференцій, тижнів факультету педагогічної освіти, зустрічей з представниками центру ресоціалізації наркозалежної молоді «Твоя перемога» тощо. Такі соціально-педагогічні заходи, що впроваджуються в умовах гендерночутливого підходу покликані привернути увагу педагогічної громадськості та студентської молоді до актуальності протидії насильству, різним формам дискримінації за ознаками статі.

Отже, можливість імплементації гендерного компонента у вищу освіту є одним із дієвих шляхів розвитку соціальної активності, формуванню уміння не тільки пристосовуватися до обставин, а й враховувати і змінювати їх відповідно до засвоєних моральними вимогами. З цією метою необхідно сприяти залученню студентів та студенток як суб'єктів гендерного виховання студентської молоді, активних волонтерів, здатних розповсюджувати гендерні ідеї в середовищі ВНЗ і в суспільстві в цілому; вживати заходів щодо гендерного просвітництва.

Список використаної літератури

- 1. Безпалько О. В.** Розвиток соціальної активності особистості у дитячому об'єднанні / О. В. Безпалько // Вісник психології і педагогіки : Зб. наук. пр. / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Вип. 8. – К., 2012. – 219 с.
- 2. Гендерні стандарти сучасної освіти: збірка рекомендацій. Ч. 1** // ПРООН. – К., 2010. – 303 с.
- 3. Голованова Т. П.** Теорія і практика формування гендерної рівності студентської молоді : [монографія] / Т. П. Голованова. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2007. – 338 с.

4. Савченко С. В. Социализация студенческой молодёжи в условиях регионального образовательного пространства / С. В. Савченко. – Луганск : Альма Матер, 2003. – 406 с.

Белоліпцева О. В. Розвиток соціальної активності студентської молоді в умовах впровадження гендерночутливого підходу

У статті розкрито особливості розвитку соціальної активності студентської молоді в умовах впровадження гендерночутливого підходу. Розкрито сучасні підходи до визначення поняття «соціальна активність» та «гендерна освіта». Проаналізовано основні характеристики студентської молоді. Охарактеризовано діяльність гендерних освітніх центрів, що є осередками впровадження гендерночутливого підходу, чинником формування соціальної активності студентської молоді. Визначено, що можливість імплементації гендерного компонента у вищу освіту є одним із дієвих шляхів розвитку соціальної активності студентської молоді.

Ключові слова: соціальна активність, студентська молодь, соціальне середовище, гендерна чутливість, Центр гендерної світи.

Белоліпцева Е. В. Развитие социальной активности студенческой молодежи в условиях внедрения гендерночувствительного подхода

В статье раскрыты особенности развития социальной активности студенческой молодежи в условиях внедрения гендерночувствительного подхода. Раскрыты современные подходы к определению понятия «социальная активность» и «гендерное образование». Проанализированы основные характеристики студенческой молодежи. Охарактеризована деятельность гендерных образовательных центров, которые являются средой внедрения гендерночувствительного подхода, фактором формирования социальной активности студенческой молодежи. Определено, что возможность имплементации гендерного компонента в высшем образовании является одним из действенных путей развития социальной активности студенческой молодежи.

Ключевые слова: социальная активность, студенты, социальная среда, гендерная чувствительность, Центр гендерного образования.

Bieloliptseva E. The Development of Social Activity of Students in the Conditions of Hendernochutlyvoho Approach

The article the features of social activity of students in the conditions of hendernochutlyvoho approach. Reveals new approaches to the definition of «social activity» and «gender education». The basic characteristics of students. Characterized the activities of gender educational centers are centers henderochutlyvoho implementation approach, leader of the social activity of students. Found that in the process of active interaction of students from the Center of Gender Education formed social orientation activities, innovation,

targeting, mobilizovanist, active citizenship, which is especially important in light of sustainable development and development of social activity of modern youth. Determined that the possibility of implementing a gender component in education is one of the most effective ways of social activity of students. For this purpose it is necessary to promote the involvement of students and students of both gender education of students, active volunteers can distribute gender ideas among universities and society in general; take measures for gender education.

Key words: social activity, students, Social environment, hendernaya chuvstvyytelnost, Center gender education.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.015.46

Н. А. Коношенко, А. В. Свинобой

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
РОБОТИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ**

У сучасній Україні спостерігаються глибокі соціально-економічні й політичні зміни, перехід до ринкових відносин, нестабільність суспільства, знецінювання загальнолюдських цінностей, зниження рівня життя населення, посилення негативних тенденцій, що різко загострюють соціальні проблеми, серед яких зростання безпритульності, знедоленості, кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Зазначене свідчить про наявність загальнонаціональної проблеми збереження покинутих батьками дітей та дітей-сиріт, створення умов для їх адаптації, розвитку індивідуальності, автономності, упевненості в собі, підтримки й стимулювання їх до активної життєвої позиції в майбутньому. В значній мірі успішне розв'язання вищезазначених завдань можливе за умови підготовки соціальних педагогів.

У педагогічній науці різні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів вивчалися І. Зверевою, А. Капською, Г. Лактіоною, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченком й ін. Дослідження теоретико-методологічних основ соціально-педагогічної роботи з різноманітними категоріями споживачів соціальних послуг та професійна підготовка фахівців до певної сфери соціальної діяльності висвітлено в працях О. Главацької, І. Іванової, І. Ковальчук, Г. Лактіоною, О. Межирицького та ін. Разом з тим спостерігаємо дефіцит вітчизняних